

This item is the archived peer-reviewed author-version of:

De rooftocht van misleidende tijdschriften : inzichten uit de bibliografische databank

Reference:

Eykens Joshua, Guns Raf, Engels Tim.- De rooftocht van misleidende tijdschriften : inzichten uit de bibliografische databank
THeMa : tijdschrift voor hoger onderwijs & management- ISSN 1380-7110 - 3(2020), p. 90-95
To cite this reference: <https://hdl.handle.net/10067/1700010151162165141>

Rooftijdschriften in Vlaanderen: Een terugblik op de jaarlijkse screenings in het kader van VABB-SHW

Introductie

In 2018 brachten onderzoeksjournalisten aan het licht dat de peer review van een groot aantal open access tijdschriften te wensen overlaat. De zogenaamde rooftijdschriften (predatory journals) solliciteren actief naar bijdragen van onderzoekers en doen zich op misleidende wijze voor als legitieme academische fora die een snelle en grondige peer review garanderen. Ook Vlaamse onderzoekers publiceren in zulke tijdschriften, zo bleek.

Als medewerkers van ECOOM-UAntwerpen, het centrum dat bevoegd is voor de monitoring van de publicaties van de Vlaamse sociale en humane wetenschappen, voeren we sinds 2013 jaarlijks screenings uit naar twijfelachtige tijdschriften. In wat volgt bespreken we de achtergrond en het opzet van deze screenings. We geven een overzicht van de kenmerken van de geïdentificeerde rooftijdschriften en van concrete maatregelen om ze te mijden.

Joshua Eykens, Raf Guns & Tim Engels

Universiteit Antwerpen, Expertisecentrum Onderzoek & Ontwikkelingsmonitoring (ECOOM),
Faculteit Sociale Wetenschappen

joshua.eykens@uantwerpen.be

raf.guns@uantwerpen.be

tim.engels@uantwerpen.be

Peer review en onderzoeksfinanciering

Artikels in internationale, gerefereerde tijdschriften zijn de hoeksteen van wetenschappelijke communicatie. Deze perceptie geeft ook vorm aan de regelgeving rond de verdeling van overheids gelden over de onderzoeksinstellingen. 30% van de middelen die verdeeld worden via de Vlaamse BOF-sleutel (Bijzonder onderzoeksfonds) wordt bijvoorbeeld verdeeld op basis van het aantal publicaties in gerefereerde tijdschriften.

Het Vlaams Academisch Bibliografisch Bestand voor de Sociale en Humane Wetenschappen – VABB-SHW

Bij de berekening van de onderzoekscomponent van de BOF-sleutel worden verschillende bibliometrische parameters in acht genomen, waaronder publicaties geïndexeerd in *Web of Science*, citaties in *Web of Science*, en publicaties die geïndexeerd worden in een omvattende databank voor de sociale en humane wetenschappen (VABB-SHW) (Engels & Guns, 2018). Laatstgenoemde werd opgericht om de sociale en humane wetenschappen (SHW) beter naar waarde te kunnen schatten. De vakgebieden die deel uitmaken van de SHW worden namelijk slechts in beperkte mate geïndexeerd in commerciële bibliografische databanken, zoals *Web of*

Science (Ossenblok, Engels, & Sivertsen, 2012). Op initiatief van de Vlaamse overheid werd daarom in 2008 de uitrol van het VABB-SHW gestart.

VABB-SHW is vandaag een bibliografische databank waarin alle wetenschappelijke output van onderzoekers geaffilieerd aan één van de SHW-entiteiten van de Vlaamse universiteiten geïndexeerd wordt. Om in aanmerking te komen voor indexatie in VABB-SHW moet een publicatie aan vijf kwaliteitscriteria voldoen: (i) ze zijn publiek toegankelijk, (ii) ze zijn op ondubbelzinnige manier identificeerbaar via een ISSN- of ISBN-nummer, (iii) ze leveren een bijdrage aan de ontwikkeling van nieuwe inzichten of de toepassing ervan, (iv) ze tellen ten minste vier pagina's en (v) ze worden voor verschijnen beoordeeld in een aantoonbaar peer-reviewproces uitgevoerd door wetenschappers die expert zijn in de betrokken (deel)disciplines.

De vijf Vlaamse universiteiten bezorgen jaarlijks de bibliografische gegevens van de wetenschappelijke publicaties van hun onderzoekers aan ECOOM. ECOOM maakt vervolgens lijsten van de tijdschriften, boektitels, boekenreeksen, uitgevers en proceedings. Deze lijsten worden dan beoordeeld door het Gezaghebbend Panel (GP), een panel van 18 senior professoren actief in de SHW. Zij beslissen of een kanaal als *peer reviewed* beschouwd mag worden.

Screenings voor publicaties in rooftijdschriften

In 2012 drukte het GP bezorgdheid uit bij de door Jeffrey Beall gesignaleerde opmars van rooftijdschriften en -uitgeverijen ('predatory' tijdschriften en uitgevers), en de impact die deze zouden kunnen hebben op de legitimiteit van de bibliometrische tellingen die VABB-SHW als basis hanteren. Publicaties in zulke rooftijdschriften worden nagenoeg nooit onderworpen aan een grondige *peer review*. De uitgeverijen en de tijdschriften ervan pretenderen te voldoen aan alle *good practices* gangbaar in het academisch publicatieproces, maar dit blijkt niet vaak het geval. De uitgevers van deze tijdschriften maken misbruik van het *Gold open access* model, waarbij de auteur een bijdrage betaalt om zijn of haar werk gratis beschikbaar te stellen. Met andere woorden: men probeert geld te slaan uit open access, zonder de kwalitatieve dienstverlening die daar normaal gesproken bij hoort.

Op vraag van het GP startte ECOOM-Antwerpen daarom in 2013 de jaarlijkse controle van de bibliografische metadata – zoals aangeleverd door de universiteiten – op de aanwezigheid van rooftijdschriften. De data die aangeleverd wordt door de universiteiten, wordt vergeleken met zogenaamde *blacklists* en *whitelists*. Blacklists zijn lijsten van academische uitgeverijen of tijdschriften waarvan het beloofde peerreviewproces (of andere *good practices*) niet gegarandeerd kon worden. Tijdens de eerste vier screeningrondes werd hiervoor gebruik gemaakt van *Beall's lists*, opgesteld door Jeffrey Beall. Als whitelist werd gebruik gemaakt van de tijdschriftenlijsten van Web of Science en (vanaf de derde screeningronde) de tijdschriftenlijst van de *Directory of Open Access Journals* (DOAJ).

Tijdsvenster	Gehanteerde <i>blacklist</i>	Gehanteerde whitelist
2003-2012	Beall's lists	WoS
2004-2013	Beall's lists	WoS
2005-2014	Beall's lists	DOAJ & WoS
2006-2015	Beall's lists	DOAJ & WoS
2007-2016	Cabell's Journal Blacklist	DOAJ & WoS
2008-2017	Cabell's Journal Blacklist	DOAJ & WoS
2009-2018	Cabell's Journal Blacklist	DOAJ & WoS

Tabel 1. Tijdsvenster van de verschillende screenings en de gehanteerde lijsten.

Toen Jeffrey Beall in januari 2017 bekendmaakte dat hij zijn blacklists zou stopzetten, bracht Cabells, een gevestigde speler op de markt van bibliografische indices een eigen blacklist als commercieel product op de markt. Voor de drie meest recente screenings werd gebruik gemaakt van *Cabells Journal Blacklist*. Cabells werkt op een gestructureerde en transparante manier. Voor elk tijdschrift op de blacklist wordt op basis van de evaluatie van een 75-tal criteria een 'violations report' opgesteld. Deze rapportering wordt ook weergegeven in rapporten van onze jaarlijkse screenings, tezamen met andere bibliografische informatie zoals het eventuele voorkomen van een tijdschrift op één of meer whitelists.

Tabel 1 geeft een overzicht van de gehanteerde bronnen en de geïdentificeerde publicaties per screeningronde. Het GP beslist op basis van de resultaten van de screenings over welke tijdschriften beschouwd worden als rooftijdschriften; deze worden ingedeeld als niet werkend met *peer review*.

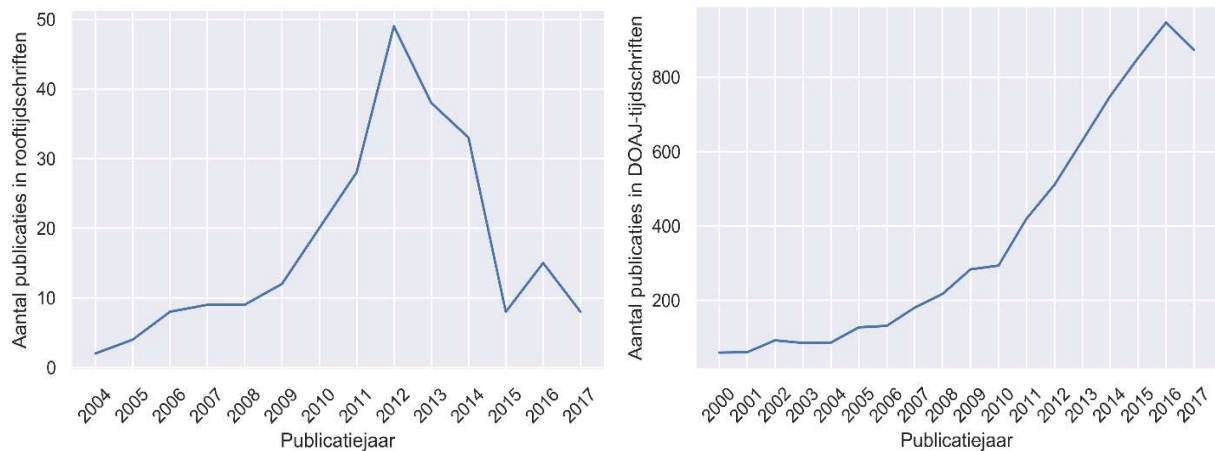
Methode

In wat volgt bespreken we een aantal kenmerken van de artikels in rooftijdschriften (ofwel *predatory open access*) uit 2003–2017. Het betreft hier een update van de resultaten die eerder in 2019 besproken werden (Eykens, Guns, Rahman, & Engels, 2019). De status 'predatory open access' werd toegekend door het Gezaghebbend Panel. Om het geheel in perspectief te plaatsen, vergelijken we de resultaten met de publicaties die verschenen in legitieme, *peer reviewed* tijdschriften.

De set artikelen in legitieme tijdschriften werd opgedeeld naar indexering in DOAJ. Op die manier kunnen we nagaan of het aantal publicaties in rooftijdschriften een gelijkaardige trend volgt als het aantal publicaties in legitieme open-accesstijdschriften. In totaal bevat de dataset 246 artikelen in 162 twijfelachtige tijdschriften. Het aandeel *peer reviewed* tijdschriften bevat 74016 publicaties. Voor de open-accesstijdschriften (zoals geïndexeerd in DOAJ) vinden we 6592 publicaties terug.

De aantallen - relatief beperkt?

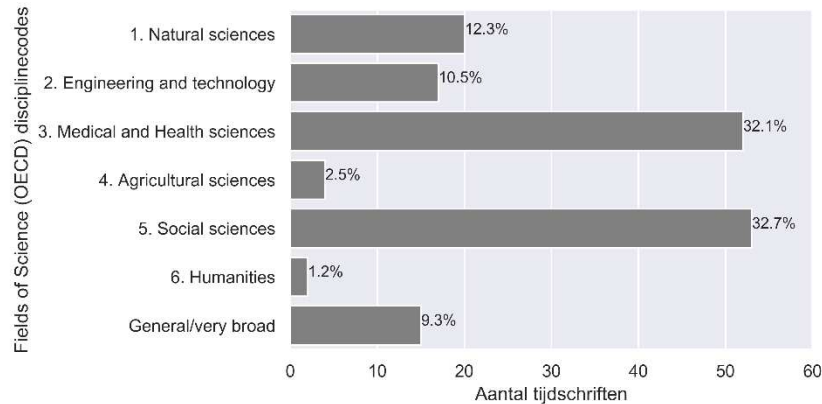
Het aantal publicaties in ‘traditionele’ gerefereerde tijdschriften in VABB-SHW stijgt jaar na jaar. Tussen 2003 en 2010 zien we een verdubbeling van het aantal tijdschriften (zie figuur 1). Het aantal artikelen stijgt iets langzamer: daarvoor zien we een verdubbeling over de periode 2003-2016. Vóór publicatiejaar 2003 werden er geen twijfelachtige tijdschriften gesignaleerd. Uit de trends die weergegeven worden in figuur 1 kunnen we afleiden dat het aantal publicaties in open access tijdschriften sterk groeit, terwijl het aantal publicaties in twijfelachtige tijdschriften afneemt vanaf 2012. Auteurs lijken zich dus meer bewust te zijn geworden van het probleem van rooftijdschriften.

Figuur 1. Aantal publicaties in rooftijdschriften (links) en open-accesstijdschriften (rechts) per publicatiejaar.

Niet in mijn vakgebied

Onderzoekers krijgen geregeld uitnodigingen toegestuurd van rooftijdschriften uit heel andere vakgebieden dan dat van hen. De gedachte kan zo ontstaan dat roofuitgeverijen en -tijdschriften niet voorkomen binnen het eigen vakgebied. Een analyse van de disciplinaire classificatie van de tijdschriften bewijst echter het tegendeel. In alle wetenschapsgebieden komen rooftijdschriften voor. De categorieën werden toegekend op basis van een inhoudelijke analyse van de tijdschriften.

Figuur 2. Het aantal rooftijdschriften per discipline

Hoewel VABB-SHW werd geïnstalleerd voor de sociale en humane wetenschappen, bevat de databank ook heel wat tijdschriften uit de exacte en medische wetenschappen. Dat kan het gevolg zijn van meervoudige affiliaties, inter- en multidisciplinair onderzoek of van het werk van auteurs actief in de sociale gezondheidswetenschappen.

Het grootste deel van de tijdschriften uit de sociale wetenschappen situeert zich in de economische- en handelswetenschappen. De humane wetenschappen zijn, op één tijdschrift in de filosofie na, bijna volledig afwezig. Die eigenaardigheid is waarschijnlijk te wijten aan de verschillende publicatiecultuur binnen deze velden. Binnen de alfawetenschappen wordt meer gebruik gemaakt van boeken of nationaal-regionale tijdschriften om de resultaten van het onderzoek te communiceren (Kulczycki et al., 2018). De derde grootste categorie bestaat uit tijdschriften die nagenoeg alle vakgebieden beslaan, zoals het blad *Journal of Nature and Science*.

Meer ervaren onderzoekers

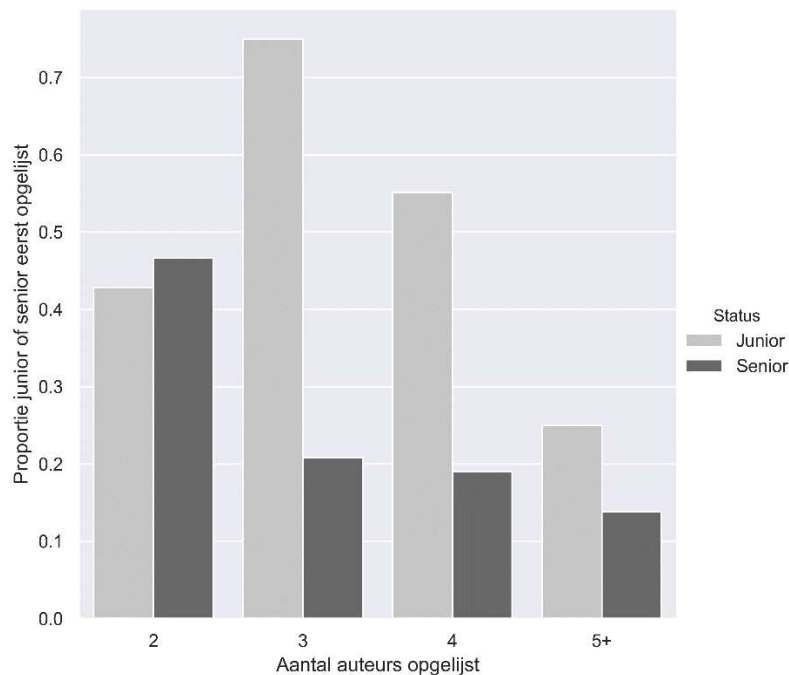
Onderzoekers met een aantal jaren ervaring op de teller kennen de prestigieuze tijdschriften in hun vakgebied en kunnen zo verondersteld worden te weten welke kanalen te mijden zijn. Men zou verwachten dat deze *seniors* minder vaak ‘in de val trappen’. Om deze hypothese te testen, deelden we de groep auteurs die bijgedragen hebben aan publicaties in twijfelachtige tijdschriften en geaffilieerd zijn aan een Vlaamse universiteit op in twee groepen. Senior auteurs publiceerden 10 of meer artikelen over 5 of meer verschillende publicatiejaren.

Tabel 2. Gemiddelde proportie senior auteurs in de auteurslijst per publicatiejaar.

Publicatiejaar	Gemiddelde proportie senior auteurs
2004	1
2005	0.7500
2006	0.9474
2007	0.7586
2008	0.7345

2009	0.6800
2010	0.8462
2011	0.8269
2012	0.6535
2013	0.5761
2014	0.6824
2015	0.5556
2016	0.2703
2017	0.5625

De gemiddelde proportie senior auteurs per artikel is in alle publicatiejaren hoger dan de proportie junior auteurs. De hypothese dat senior auteurs minder vaak 'in de val trappen', klopt dus niet. Men kan argumenteren dat meer ervaren onderzoekers ook meer publiceren, en dat de kans dus groter is dat ze betrokken geraken bij een publicatie in een twijfelachtig tijdschrift, maar dat zet de goede raad om bedachtzaam om te springen met co-auteurschap dan weer kracht bij.

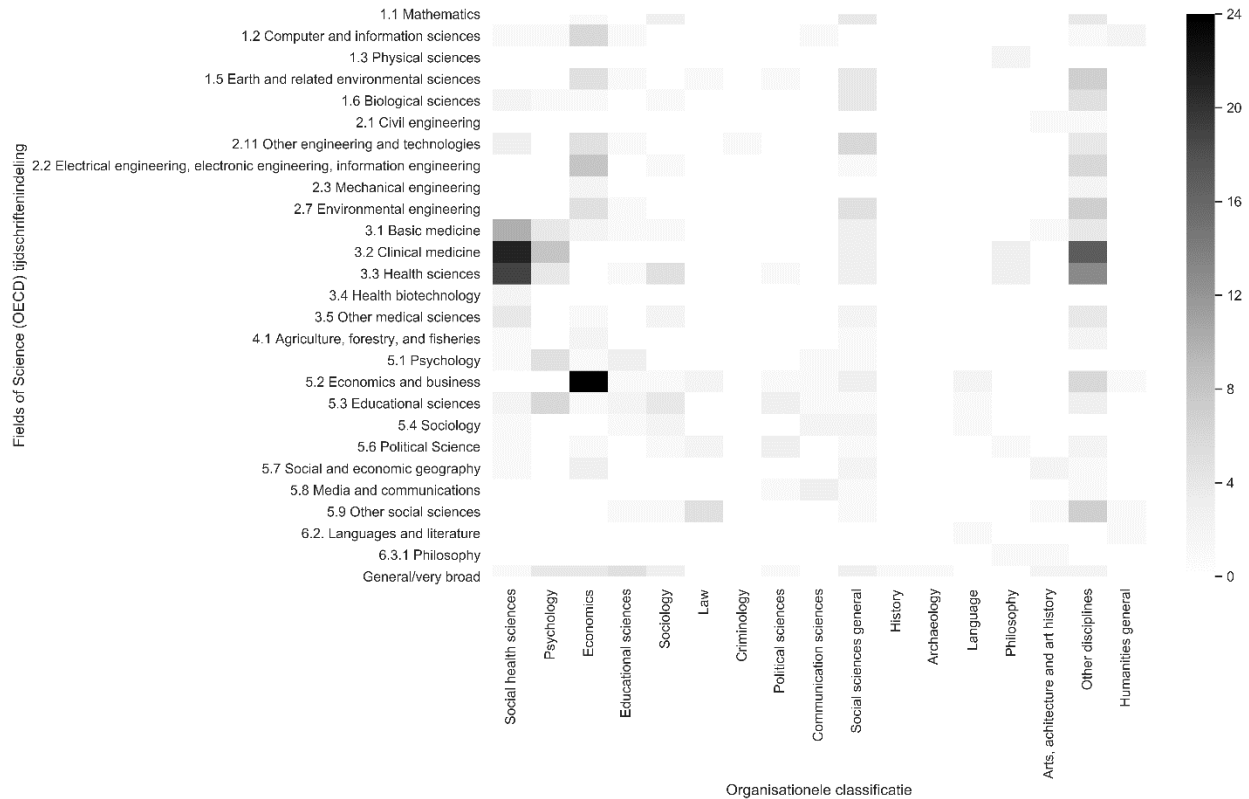

Figuur 3. De proportie senior of junior auteurs die eerst gepositioneerd staan in de auteurslijst, voor artikelen met 2, 3, 4 en 5 of meer auteurs

Publiceren buiten je eigen vakgebied

Een andere mogelijke verklaring waarom onderzoekers onverhoeds in een rooftijdschrift publiceren, is dat het zou kunnen gaan om onderzoek dat buiten hun gebruikelijke discipline ligt en waarvan ze dus de legitieme tijdschriften minder goed kennen. Om dit te onderzoeken, kenden we twee verschillende disciplinaire classificaties toe aan de publicaties, een aan de hand van de organisatorische affiliatie van de auteur en een aan de hand van de inhoudelijke

oriëntatie van de tijdschriften (zoals hiervoor reeds beschreven). Uit die resultaten kunnen we afleiden dat sommige onderzoekers wellicht niet goed bekend zijn met de legitieme tijdschriften in een bepaald vakgebied en daardoor in de val van rooftijdschriften liepen. Auteurs verbonden aan een departement economische wetenschappen publiceerden bijvoorbeeld in rooftijdschriften die handelen over software-ontwerp en voedingswetenschappen.

Figuur 4. Kruistabel met aantallen publicaties ingedeeld naar organisationele affiliatie van de auteurs en de inhoudelijke oriëntatie van de tijdschriften.

Voorkomen in plaats van genezen

Waar twijfelachtige open-access tijdschriften en ronduit frauduleuze rooftijdschriften de laatste 10 jaar wereldwijd sterk zijn toegenomen (Shen & Björk, 2015), zien we voor Vlaanderen dat de publicaties in deze kanalen slechts zeer beperkt voorvallen – zeker in vergelijking met de totale onderzoeksoutput. Aan dat incidenteel voorkomen kunnen een aantal initiatieven ten grondslag liggen, zoals de bewustmakingscampagnes die door de universiteiten georganiseerd worden, waaronder wellicht ook de publiekelijk beschikbare resultaten van de jaarlijkse screenings uitgevoerd door ECOOM. We willen er op wijzen dat zulke inspanningen pas zichtbaar worden wanneer diverse stakeholders erom communiceren. Hiervoor is een brede inzet nodig, van de ganse onderzoeksgemeenschap.

Aanvullend willen we hier graag de ruimte nemen om een overzicht te geven van bestaande *good practices* en te overwegen maatregelen om te voorkomen dat kostbaar onderzoek verloren gaat in twijfelachtige tijdschriften. Deze worden opgedeeld aan de hand van enkele contextspecifieke vragen.

Word je uitgenodigd voor een bijdrage aan een conferentie of een tijdschrift?

Dear esteemed doctor... je krijgt via e-mail een vraag van de organisatie van een conferentie of een tijdschrift om een bijdrage te leveren voor hun volgende bijeenkomst of uitgave. Wanneer we de afzender niet kennen, laten we zo'n aanbod vaak links liggen – het betreft veelal gespecialiseerde fora die zich ver buiten het eigen vakgebied bewegen. Maar wat te doen wanneer je toch overweegt om in te gaan op deze vragen? *Think.Check.Attend.*

(<https://thinkcheckattend.org/>) is een initiatief van Knowledge E en heeft als doel onderzoekers te helpen bij het inschatten van de legitimiteit van conferenties. Ze stellen een *conference checker tool* ter beschikking die je online kan invullen. Aan de hand van je antwoorden wordt er vervolgens een advies gegeven. Voor tijdschriften bestaat het gelijkaardige *Think.Check.Submit.* (<https://thinkchecksubmit.org/>). Via hun webpagina is er een checklist beschikbaar die je kan volgen bij de beoordeling van tijdschriften.

Aanvullend moedigen we meer ervaren onderzoekers aan om hun junior collega's te assisteren – en wanneer nodig te alarmeren – bij het uitkiezen van de juiste tijdschriften. Op basis van de eigen publicaties kunnen zij bijvoorbeeld lijsten opstellen van de legitieme tijdschriften in hun vakgebied. Wanneer er twijfel blijft bestaan, is het aan te bevelen geen werk in te dienen voor de conferentie of het tijdschrift in kwestie. Wil je toch iets indienen, neem dan voorafgaand contact op met de bibliotheekmedewerkers of de onderzoeksadministratie van je instelling en neem op basis van hun advies een besluit.

Word je benaderd door een conferentie of tijdschrift om te reviewen?

Wanneer je uitgenodigd wordt om een review te schrijven voor een bijdrage aan een tijdschrift of conferentie waar je nog niet van gehoord hebt, kunnen dezelfde tools van pas komen. Indien het tijdschrift of de conferentie voldoet aan de criteria zoals vooropgesteld door de voornoemde tools en je besluit om de review te schrijven, wees dan aandachtig.

Als je het tijdschrift of de uitgeverij niet kent, kan je ook vragen naar een voorbeeld en/of concrete richtlijnen bij het reviewproces zoals dat door hen georganiseerd wordt. Merk je nadien dat er verder niets gedaan wordt met de commentaren – of erger, je wordt gevraagd om in je review een aantal bijzondere suggesties (bijvoorbeeld het toevoegen van een overdreven aantal referenties naar het eigen tijdschrift) te doen (of gegronde commentaren weg te laten) aan de auteurs? Ga te rade bij collega's of de medewerkers van de bibliotheek. Verschillende organisaties hebben ook ethische richtlijnen voor reviewers uitgewerkt (zie bv. <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/cope-ethical-guidelines-peer-reviewers>) – die kunnen tevens dienen als gids.

Word je uitgenodigd om deel uit te maken van redactie van een tijdschrift?

Ook hier raden we aan om de integriteit van het tijdschrift en de uitgeverij te verifiëren. Er zijn getuigenissen voorhanden van onderzoekers die instemden en op later tijdstip die keuze niet makkelijk konden terugdraaien. Indien het gaat om frauduleuze tijdschriften, zullen ze jouw naam vaak blijven adverteren.

Een eerste reactie op de vraag of je jezelf wilt associëren met het tijdschrift, kan dan een online opzoeking zijn. Vraag wanneer je geen (of onvoldoende) informatie terugvindt naar meer details over het peerreviewproces, en of de redactie van het tijdschrift in kwestie aangesloten is bij internationale associaties, zoals vakverenigingen of de *European Association of Science Editors*. Verifieer vervolgens of het tijdschrift geïndexeerd wordt in betrouwbare lijsten, vraag advies aan collega's, of doe navraag bij de bibliotheek of de onderzoeksadministratie van je instelling.

Je bent ingegaan op de vraag om deel uit te maken van een redactie of om te recenseren en je moet besluiten dat de conferentie of de redactie in kwestie niet ethisch handelt? Rapporteer dit dan bij organisaties zoals DOAJ of Cabells.

Besluit

Voor Vlaanderen stijgt het aandeel publicaties in open-accesstijdschriften jaar na jaar sterk. Dat staat in schril contrast met de afname van het aantal publicaties in twijfelachtige tijdschriften vanaf 2012. Maar om komaf te maken met het verlies van kostbaar werk in twijfelachtige tijdschriften – en met de onterechte associatie tussen open access en lagere kwaliteit – is een gezamenlijke inspanning op verschillende niveaus noodzakelijk.

Het niveau van individuele onderzoekers werd hiervoor reeds uitgebreid besproken, maar zij opereren niet in een vacuüm. Wanneer uitgeverijen beslissen om een tijdschrift om te vormen naar een open access format, verdient het aanbeveling het tijdschrift meteen aan te melden voor indexering in DOAJ én hun kwaliteitseisen strikt op te volgen. Daarnaast kunnen redacties en uitgeverijen de mogelijkheid voorzien om de recensies en/of identiteiten van recensenten publiek te maken.

Het adverteren van tools zoals Think.Check.Submit. en lijsten van kwalitatieve tijdschriften kan gebeuren door zowel onderzoeksgroepen, departementen en faculteiten als de overkoepelende onderzoeksadministratie. Op de webpagina's van diezelfde eenheden kan ook de rol van bibliotheekmedewerkers benadrukt worden. Initiatieven als de Belgische open-accessweek kunnen benut worden om te wijzen op de gevaren van rooftijdschriften.

Kwalitatieve open-accesstijdschriften worden omwille van frauderende tegenhangers nog vaak met argusogen bekeken, en dat is onterecht. Maatschappelijke dienstverlening is één van de kerntaken van de wetenschappelijke gemeenschap, en het publiceren in open access tijdschriften kan ons net meer slagkrachtig maken om aan die opdracht te voldoen.

Bibliografie

- Engels, T. C. E., & Guns, R. (2018). The Flemish Performance-based Research Funding System: A Unique Variant of the Norwegian Model. *Journal of Data and Information Science*, 3(4), 45-60.
doi:10.2478/jdis-2018-0020
- Eykens, J., Guns, R., Rahman, J. A. I. M. e.a. (2019). Identifying publications in questionable journals in the context of performance-based research funding. *PLoS ONE*, 14(11).
doi:10.1371/journal.pone.0224541
- Guns, R., Eykens, J., & Engels, T. C. E. (2019). Publications in questionable journals. In K. Debackere & R. Veugelers (Eds.), *Vlaams indicatorenboek: wetenschap, technologie en innovatie, 2019* (pp. 286-290). Leuven, België: Departement Economie, Wetenschap en Innovatie (Vlaamse overheid), ECOOM - Expertisecentrum O&O Monitoring.
- Kulczycki, E., Engels, T. C. E., Pölönen, J. e.a. (2018). Publication patterns in the social sciences and humanities: Evidence from eight European countries. *Scientometrics*, 116, 463-486.
doi:10.1007/s11192-018-2711-0
- Ossenblok, T., Engels, T. C. E., & Sivertsen, G. (2012). The representation of the social sciences and humanities in the Web of Science—a comparison of publication patterns and incentive structures in Flanders and Norway (2005–9). *Research Evaluation*, 21(4), 280-290.
doi:10.1093/reseval/rvs019
- Shen, C., & Björk, B.-C. (2015). 'Predatory' open access: a longitudinal study of article volumes and market characteristics. *BMC Medicine*, 13. doi:10.1186/s12916-015-0469-2